

בס"ד

ישיבת "אשרי האיש" מברכת את אחד מתלמידיה
סא"ל בחיל אויר אוריאל אושקוב לרגל נישואיו עם אורית קוסובסקי,
יזכו לבנות בית נאמן בישראל

שיחתו השבועית של ראש הישיבה - הרב יוסף צ. בן-פורת
מ"ב המסעות במדבר היננו את כלל ישראל לעבודת ה' אמתית
פרשת בהעלותך, שנת תשע"ז

למה האריכות בתיאור מצב הענן

"וּבַהֲאָרִיךְ הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמַרְתּוֹ הַ' וְלֹא יִסְעוּ" (במדבר ט, יט), פירש הרמב"ן: "וטעם ובהאריך הענן לומר כי אם יאריך הענן על המשכן ימים רבים, והמקום ההוא איננו טוב בעיניהם והיו חפצים ומתאווים מאד לנסוע מן המקום, אעפ"כ לא יעברו על רצון השם, וזה טעם 'ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו', כי מיראת השם ומשמרם משמרת מצותו לא יסעו, וכך אם יהיה הענן ימים מספר כשנים או שלשה ימים, והיו העם יגעים מאד וענה בדרך כחם, יעשו רצון השם ללכת אחרי הענן: וסיפר עוד (פסוק כא), כי יש שלא יעמדו רק לילה אחד ויסעו בבקר אע"פ שהוא טורח גדול להם, ולפעמים יעמוד הענן יומם ולילה, כי הלכו כל הלילה ובאו במקום ההוא בבקר וינוח הענן שם כל היום ההוא וכל הלילה, ונעלה בבקר השני ונסעו, והוא טורח גדול מן הראשון, כי היו העם סבורים שיעמדו שם ופרקו העגלות והניחו משאם כמנהג הבאים מן הדרך, ובהעלות הענן יחזרו לטעון ולא יוכלו לעשות להם תקון לדרך".

כל אריכות תיאור המצבים השונים של הענן, בהיותם במדבר, באה ללמד שכל מסעותיהם וחניותיהם לא על פי שכל אנושי נוהלו, ולא התנאים הטובים הם שקבעו אם ישארו במקום זמן רב או ישנו את חנייתם לאלתר באם המקום לא טוב, לא מתאים ולא נח. אלא, כל התנהלותם היתה רק על פי השי"ת כפי שהראה להם הענן.

הענן העמיד אותם בניסיון לציית לציווי ה'

ויש לשאול לשם מה כל ההנהגה הזאת, למה לא סמך השי"ת על שיקול דעתם? כפי שבכל צבא ישנם אנשים מיוחדים שמכונים "סיירים" שתפקידם ללכת לפני

המחנה ולחפש את הדרכים הטובות ביותר שבהן ילך כל המחנה, ומהם המקומות המתאימים ביותר לחניה ולמגורים אשר אליהם יכוונו את כולם. ואלה מעשים בכל יום בכל צבא בעולם.

התשובה כתובה בדברי הרמב"ן: **"והמקום ההוא איננו טוב בעיניהם** והיו חפצים ומתאוים מאוד לנסוע מן המקום", שהכתוב בא ללמדנו, שאף באם הענן הורה להם לחנות במקום רע, "אף על פי כן לא יעברו על רצון ה'!" "כי מיראת ה' ומשמרם משמרת מצותו לא יסעו!"

הסיירים מחפשים את המקום הטוב ביותר והנעים ביותר לחניה, וביחוד אם המדובר הוא לתקופה ממושכת. אבל כל תקופת השהייה במדבר, במשך ארבעים שנה, באה להפוך את כלל ישראל מ"עם קשה ערף" (שמות לב, ט), שסרב לציית לדבר ה' ללכת לארץ ישראל והעדיף להאמין למרגלים ולשמוע בקולם, כש"כ: "וְאָמַר עַם תְּעִי לִבָּב הֵם וְהֵם לֹא יִדְעוּ דְרָכָי" (תהלים צה, י). לכן אותו דור שיצאו מעבדות מצרים, הרי שלמרות ששם צייתו לאדוניהם, כציית עבד לאדוניו, שאם לא כן יכהו באכזריות. ואולי אף יהרגו, הרימו ראש, וסירבו לקבל על עצמם להיות עבדי ה', כפי דרישת השי"ת מהם. "כִּי לִי בָנִי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (ויקרא כה, נח). ולכן לא היתה ברירה, אלא לכלותם במדבר – "בַּמִּדְבָּר הִזָּה יִפְּלוּ פְּגָרֵיכֶם" (במדבר יד, כט), ולחנך את הדור הצעיר להתנהגות אמונתית, אמיתית והגיונית, דהיינו **לבטל רצונם לרצון הבו"ת** לשמוע בקולו ולציית לכל דבריו.

הדבר נאמר מפורשות בספר דברים: "וַיִּעַנְךָ וַיִּרְעַבְךָ וגו' לְמַעַן עֲנִתְךָ וּלְמַעַן נִסְתַּדְּךָ" (ד, ג, טו), כלומר, כל הקשיים היו מכוונים כדי להרגילם להיות צייתנים לפקודות ה'. כפי שנהוג בכל צבא בעולם, שהרי כלל ישראל הינם צבא ה'.

למה מתרגלים את החייל שוב ושוב: 'עמוד דום', 'עמוד נוח'!

כלל ישראל מכונה צבא ה' כש"כ: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות יב, מא). אם נתבונן כיצד מחנכים ומאמנים חיילים נראה דבר מעניין ומוזר כאחד. הדבר הראשון שמתרגלים את החייל, עם גיוסו לצבא הוא: **'עמוד דום! עמוד נוח!'** וחוזר חלילה, מאות ואלפי פעמים. נשאלה השאלה: מה התועלת בדבר? הרי כל ייעודו של אימון צבאי, הוא ללמד את החייל, כיצד להילחם ביום פקודה. והלוא, ברור וידוע, שבשום מלחמה, או פעולה צבאית, אין החייל נדרש, 'לעמוד-דום'. אדרבא, המלחמה

כרוכה בפעילות רבה וניידות מהירה של ריצה, זחילה, קפיצות וכיוצ"ב, היפוכו של ציווי זה! אלא, עומק הדבר הוא, שתירגולת זו: 'עמוד-דום' 'עמוד נוח', באה לחנך ולא לפי את החייל לבטל את רצונו בפני מפקדו הזוטר, ולציית לפקודותיו באופן עיוור, מבלי לחשוב פעמיים! אולם, כאן נשאל שאלה קשה יותר, למה מצווים על החייל, 'עמוד-נוח', לשם מה זאת?? והתשובה היא, כדי שאפשר יהיה לומר לו, תיכף ומיד, פעם נוספת, 'עמוד-דום! מפני שאם ימשיך לעמוד דום, אין אפשרות לצוות, פקודה זו, פעם נוספת. הווי אומר, יש צורך לתרגל את החייל, להתבטל לפני מפקדו, מאות ואלפי פעמים. עד שהדבר יהפך אצלו להרגל נרכש – אינסטינקט – לכן מצווים עליו, 'עמוד דום' 'עמוד נוח' וחוזר חלילה. מפני שיסוד הצלחת המלחמה, הוא, התבטלות החייל למפקדו. אם יסרב החייל לאותה פקודה מוזרה "עמוד דום" – "עמוד נח", או ידרוש מהמפקד הסבר לאותה פקודה, הוא יענש וישלח לכלא באופן מידי. ובאופן דומה, מתבטל, המפקד הזוטר, למפקד שמעליו, וכן הלאה, מדרגה לדרגה, עד לרמטכ"ל, והוא מתבטל לשליט העליון של המדינה. והסיבה שצריכים להקנות לחייל 'הרגל-נרכש' של התבטלות, מפני שבמלחמה מצווים על האדם, לסכן את חייו להסתער על האויב, למרות שהשטח ממוקש ועל אף, שמסביבו אש כבדה של האויב, וגופו וחייו של החייל נמצאים בסכנה מוחשית מאוד. הוא רואה כל הזמן הרוגים ופצועים, ולמרות זאת, הוא נדרש להמשיך ולהילחם, דבר שעומד בניגוד ליצר החיים החזק שיש לכל אדם. עיתים שמצווים עליו לנצור את האש, גם כשהאויב יורה עליו, והוא נתון בסכנת חיים ועז רצונו להשיב אש, לפגוע באויב כדי להגן על עצמו. גם אז הוא חייב, לבטל את דעתו לדעתם, של אלה שהוא כפוף אליהם!

אם כן, ביצוע רב פעמי, של שתי פקודות 'מטופשות' צריך להכניס למודעתו של החייל, שבעת קרב, גם אם יתן המפקד את הפקודה 'המטופשת' ביותר, הוא יבצע אותה באופן מידי, ללא שמץ של תהייה והתלבטות. חיי כל קבוצת החיילים, ואולי גורלו של הקרב כולו, תלוי בדרך שכל יחיד ויחיד יציית ויבצע את שצווה!

וכבר היה מעשה אצל הגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל בעל ה"אור שמח", אשר היה לו עוזר מסור ששרתו באמונה, ומעולם לא העז להמרות את פי הרב ולסור מדבריו ימין ושמאל. פעם אחת ביקש ממנו רבי מאיר שמחה שיעשה דבר מסוים אשר היה נראה מוזר ותמוה בעיניו, ומחמת כן לא שמע בקול רבו ולא עשה כלל את אשר נצטווה. למחרת שאלו ה"אור שמח" האם ביצע את ההוראה שנתן לו ביום אמש, הודה העוזר על האמת שלא עשה זאת כי לא הוטב בעיניו. מיד החל לגעור בו רבי מאיר שמחה ואמר, מעולם לא היית נאמן אלי, מעודך לא שמעת לקולי...

הביע העוזר הנפגע את תמיהתו: רבי קדוש, על מה יצא הקצף ומה חרי האף הגדול הזה? הרי שנים רבות שאני ממלא אחר רצון הרב מבלי לזוז אפילו כמלא נימה מדבריו, ורק בפעם הזאת לא שמעתי בקולו, וכי על פעם אחת מגיע לי קיתון של רותחין כזה?! נענה לו רבי מאיר שמחה, אם אכן לא עשית את בקשתי כי בדעתך לא הבנת אותי, נמצא שכל עשיותיך עד עתה לא היו כי כך ציוויתי אותך, אלא כי כך הבנת בשכלך, ונמצא כי מעולם לא שמעת לפקודתי, אלא הלכת אחר שכלך ורצונך.

"עבדות ה' – היא הגבוהה שבמדרגות האדם"

כשזכיתי ללמוד בישיבת פוניבז', באחת הפעמים מרן המשגיח רבי יחזקאל זצ"ל, הציג בפנינו שאלה בעת שמסר בפנינו "ועד" בענייני מוסר: מי מבין הבחורים יכול להגדיר מהי "יהדות" במילה אחת? כמה מבינינו ניסו את כוחם, זה בכה וזה בכה, ומשרבינו דחה את כל התשובות, הוא אמר שלפי דעתו המילה "עבדות" היא ההגדרה היחידה ההולמת את כל מהות היהדות. מפני שהכלל הוא "מה שקנה עבד קנה רבו" (פסחים פח, ב), אין לעבד שום רכוש ואפילו לא אישה. אף אם אדוניו נותן לו שפחה כנענית הרי שהוא רשאי לנוטלה ממנו בכל שעה שיחפוץ. אפילו הילדים שנולדים לו, אינם נקראים בניו, והוא לא נקרא אביהם. הם שייכים לאדון כשורו וחמורו, והוא יכול למוכרם לכל מי שהוא רוצה. ולהלכה יכול האדון לומר לו: "עשה עימי ואיני זנך" (כתובות מג, א). כלומר, למרות שהאדון לא מוכן לתת לו את המזון הבסיסי ביותר, עדיין חייב העבד לעבוד את רבו במלא הנאמנות, ולאחר מכן שילך לחזר על הפתחים ולבקש מזון כדי להחיות את נפשו.

הדרגה הגבוהה ביותר שיכול להגיע אליה, בן ישראל היא "עבד ה'". רבינו הביא ראיה לדבריו, שהרי על משה שהגיע לדרגת הנבואה הרמה ביותר, אנו אומרים בתפילת שחרית בשבת קודש: "יְשַׁמַּח מֹשֶׁה בְּמִתְנַת חֶלְקוֹ. כִּי עֶבֶד נֶאֱמַן קָרָאתָ לוֹ". אילו נשאל כל אחד מאיתנו, מה הדבר ששימח את משה רבינו ביותר? ודאי היינו עונים: העובדה שהוא עלה מספר פעמים אל אלוקים, או זה שהוא הוריד את הלוחות, או הזכות שעלתה בידו לגאול את ישראל ממצרים. אבל אנשי כנסת הגדולה שקבעו את נוסח התפילה חשבו אחרת וקבעו, ששמחתו הגדולה ביותר היא, שזכה שבורא עולם העיד עליו שהוא "עבד נאמן". הרי לנו שזו הדרגה הגבוהה ביותר שיכולה להיות לבן ישראל!

עבודת ה' מתוך אהבה ושמחה, כיצד?

כתב הרמח"ל בתחילת מס"י, שתכלית האדם היא התקרבות להשי"ת: "ראוי לו שתהיה **כל פנינתו רק לבוא יתברך** ושלא יהיה לו **שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה אם קטן גדול, אלא להתקרב אליו יתברך** וכי וכל מה שיוכל לחשב שהוא אמצעי לקרבה הזאת - ירדף אחריו ויאחז בו ולא ירפהו, ומה שיוכל לחשב שהוא מניעה לזה - יברח ממנו כבורח מן האש...". מפורש בדבריו, שתכלית עבודת ה' של האדם אינה מסתכמת בעשיית מצוות גרידא, אלא שחובת האדם לחפש בכל עת ובכל שעה כיצד להתקרב יותר לקב"ה, וכל אשר יראה שיכול לקרבו ירדוף אחריו להשיגו. והדברים המונעים אותו מרוחניות יברח מהם כמפני אש.

ובסוף פ"ו כתב: "ותראה שהמלאכים משתבחים במדה הטובה הזאת, שנגמר בהם (תהלים קג, ט), "גבורי כח עושי דברו לשמע בקול דברו"... והנה האדם הוא אדם ולא מלאך, על כן אי - אפטר לו שיעניע לגבורתו של המלאך, אך **ודאי שכל מה שיוכל להתקרב במדרגתו אליו ראוי הוא שיתקרב**".

הרי לנו דברי נוראים, ששאיפת האדם צריכה להיות, להתקרב כלל האפשר לדרגת מלאך. על המלאכים נאמר, שהם מקדימים נעשה לנשמע, זהו ביטוי לציות מידי ללא שום תנאי. זהו אפוא המצב שהענין יצר אצל כלל ישראל.

אבל יכול להתקבל הרושם שהציות והמשמעת החיצונית הן עיקר היהדות. ברם, טעות חמורה תהיה לחשוב כך. מפני שבניגוד לעבודת אצל בשר ודם הנבחנת רק במעשים, אין זה מעניינו של האדון אם העבד אוהב אותו אם לאו, העיקר שיציית ויעשה מלאכת עבודתו נאמנה. בעבודת ה' הדרישה שונה לגמרי, כמו שאנו אומרים בקריאת שמע בוקר וערב: "וְאֶהְבֶּתְּ אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ **בְּכָל לִבְבְּךָ**"! ובפרשה השניה: "לְאֶהְבָה אֶת ה' אֱ-לֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ **בְּכָל לִבְבְּכֶם**". כלומר, כל חשיבות של מצוה היא עד כמה היא באה מתוך הלב. ואדרבא, אם יעשה האדם מעשה מצוה מתוך התרסה, התמרמרות ושנאה בליבו כנגד בורא עולם. נלענ"ד, שעדיף שלא יעשה אותה כלל מפני שבמעשיו הוא מראה שהוא סבור שבוי"ע צריך את מעשה המצוה. והלוא כבר צעק הנביא: "לָמָּה לִי רֵב זְבַחֶיכֶם" (ישעיה א, יא).

שהרי כבר כתב רבינו הרמח"ל ז"ל (פרק טו): "וְהִנֵּה בְּאֶמֶת זֶהוּ הַמִּבְחָן שֶׁבּוֹ נִבְחָנִים וְנִבְדָּלִים עוֹבְדֵי ה' עֲצָמָם בְּמִדְרָגָתָם, כִּי מִי שִׁיּוֹדֵעַ לְטַהֵר לְבוֹ יוֹתֵר, הוּא הַמִּתְקָרֵב יוֹתֵר וְהָאֱהוּב יוֹתֵר אֲצֵלוֹ יִתְבָּרַךְ... וְכֵן אָמְרוּ ז"ל (סנהדרין קו, ב), "**וְחִמְנָא לְבָא בְעֵי**". כִּי אֵין דִּי לְאֲדוֹן בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂים לְבָדָם שִׁיְהִיוּ מַעֲשֵׂי מְצוּהָ, **אֲלָא**

הַעֲקֹר לִפְנֵי שֶׁהֵלֵב יְהִי טְהוֹר - לְכַנּוֹן בָּהּ לְעִבּוּדָה אֲמִתִּית. וְהִנֵּה הֵלֵב הוּא הַמְלֻךְ
לְכָל חִלְקֵי הַגּוֹף וְנוֹהֵג בָּם. וְאִם הוּא אֵינוֹ מְבִיא עֲצָמוֹ אֶל עִבּוּדָתוֹ יִתְפָּרֵץ אֵין
עִבּוּדַת שְׂאֵר הָאֲבָרִים כָּלֵם, כִּי אֶל אֲשֶׁר יְהִי שְׂמָה רוּחַ הֵלֵב לְלֶכֶת - יִלְכוּ.
וּמִקְרָא פְתוּב בְּפָרוּשׁ (משלי כג, כו), **"תִּנְהַ בְּנֵי לִבְךָ לֵי"**.

כאן ישאל השואל, מילא את "חובת האיברים" יכול האדם להוציא לפועל
בצייתנות מוחלטת, כמו שהוא עושה במקום העבודה ובשירות בצבא. אבל כיצד
יצליח להוציא לפועל את "חובת הלבבות", את אותה אהבה הנדרשת ממנו בכל מצב
שהוא? לדוגמא, כשהענן הורה לו לחנות במקום רע וקשה, בעוד שממול הוא רואה
מקום טוב ויפה.

התשובה היא זאת: העובד האמתי מאמין שכל מצב שהוא נקלע אליו בעולם
הזה, הוא לטובתו ולתיקונו, למרות שהוא לא מבין איך ולמה. אף אם לפי דעתו זה
עושה לו רע ומזיק לו. גם בחניות ובמסעות שבמדבר, עובד ה' האמתי – נבחן אם הוא
מאמין שאותן נסיעות וחניות ארוכות או קצרות, נינוחות או מפרכות ומתישות, את
כולן יזם השי"ת, מפני שיש לכל פרט ופרט, וגם לכל הכלל כולו תועלת מהן, שאין הוא
מבין איך ולמה!

דוד הע"ה אומר: **"שִׁבְטֶךָ וּמִשְׁעֲנֵתֶךָ הִמָּה יִנְחַמְנִי"** (תהלים כג, ד), כשהבוי"ת מכהו
בשבט, בשוט, או תומך בו ועוזר לו, אצלו, זה היינו הך! מפני שהוא מאמין בכך ש"טוב
וְיִשָּׁר ה' עַל כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדָרְךָ" (תהלים כה, ח). בכל מצב נובעת הנהגתו ית' מתוך טוב
יושרו ית'!

"כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשָּׁם ה' אֶקְרָא" (תהלים קטז, יג), **"צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבִשָּׁם ה'
אֶקְרָא"** (שם, ג-ד), בין אם השי"ת מושיעו ובין אם הוא ימצר לו, הוא ממשיך לקרוא בשם
הוי"ה – שם של הנהגה שכולה חסד ורחמים!

וכך חונך הדור החדש של יוצאי מצרים, להיות עובדי ה' אמתיים.